

Ward Ruyslinck heeft een babbel met JAN GEERAERTS

de koning van de Antwerpse wildernis

NIET JEF, MAAR JAN

Toen in 1978 in de kranten het bericht verscheen dat Walter Van den bergh, ontslagnemend directeur van de Antwerpse Zoo, zou worden opgevolgd door ‘de heer J. Geeraerts’, wreef ik mijn ogen uit. Het bleek echter niet Jef, de literaire berenjager, maar Jan, een toegewijd beschermer van rood, zwart, grof en ander wild, te zijn wie het bestuur van de Nationale Dierentuin werd toevertrouwd. Ook in een heleboel andere opzichten hebben Jef en Jan weinig met elkaar gemeen. De Zoo-directeur is een vlotte, open, praatgrage vijftiger (geboren in 1931) met een royaal gevoel voor humor en een onmiskenbare Antwerpse tongval. Ondanks voor de hand liggende ‘werkbezoeken’ aan Afrika, is hij niet behept met een koloniaal verleden. In antwoord op mijn vraag of hij waarschijnlijk dan toch een opleiding als bioloog, zoöloog of etholoog heeft gehad, word ik langs vreemde wegen met verrassend veel bochten in zijn voorgeschiedenis binnengeleid. Hij komt uit een heel andere sector, zeg maar sectoren.

Na een muzikale aanloop als violist, herhaaldelijk geëxamineerd door de toenmalige dirigent van het orkest van de Dierentuin Flor Alpaerts, ging hij scheikunde aan de ULB studeren. Daarna belandde hij in de petrochemie als aspirant-kaderlid bij de multinational Polysar. In een bedrijf, dat diepvrieskluizen fabriceerde, bekleedde hij vervolgens de functie van algemeen directeur. Als dit bedrijf niet tijdig failliet was gegaan, was Jan Geeraerts waarschijnlijk nooit aan het Koningin Astridplein terechtgekomen, althans niet als ongekroonde koning van de Antwerpse wildernis. Zijn biografische curve vertoont alleszins een grillig verloop, met tenminste één succesvolle uitschieter.

W.R. : Dat lijken me nu niet bepaald de vereiste vorming en referentiën voor een Zoo-directeur.

J.G. : Er werden geen speciale voorwaarden of eisen gesteld. Je moest enig intellectueel niveau en organisatietalent hebben, dat spreekt vanzelf, en voor het overige leiding kunnen geven en 24 op 24 uren beschikbaar zijn. Toen ik uit de diepvriezers was gestapt kreeg ik een advertentie van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde onder ogen waarin een manager werd gevraagd. Dat intrigeerde me zo’n eerbiedwaardige oude instelling die een buitenstaander als manager zoekt. Ik stelde me kandidaat en kreeg de baan op voorstel van de Raad van Beheer en bij de genade van de algemene vergadering van de leden-aandeelhouders.

W.R. : U had dus geen bijzondere ervaring met dieren of enige gespecialiseerde kennis op dat gebied?

J.G. : Wel veel belangstelling, maar geen ervaring of gespecialiseerde kennis. Nu, zo groot is de kloof tussen de scheikunde waaruit ik kom, en de biologie toch ook weer niet. Ze behoren alle twee tot de natuurwetenschappen.

W.R. : Ik veronderstel dat u na uw dagtaak in deze snaterende en krijsende ark van Noach thuis geen dieren meer om u heen wil horen of zien.

J.G. : Daar vergist u zich in. Ik heb thuis een kleine menagerie: een papegaai, vier honden, twee katten en twee paarden. Ik ben op dieren gesteld. Dat is logisch, anders kon ik beter opnieuw viool gaan spelen.

HET ACHTERSTE VAN DE OKAPI

Dit gesprek ontwikkelt zich bij een blakende, tropische hitte tijdens een wandeling door de drukbezochte diergaarde. Je kunt er over de koppen lopen. Het is augustus, het gouden seizoen van de Zoo. Je zou je te midden van de palmen, de uitheemse gewassen en de bloembedden vol exotische kleur eerder op de Canarische Eilanden wanen dan in Antwerpen. Tonnen water houden de gazons in de warme, droge zomer van 1982 onwezenlijk groen, Trots haalt de gastheer het compliment aan dat de hortulanus, de hoofdverantwoordelijke voor het park en de plantsoenen, onlangs van een Nederlandse bezoeker in ontvangst mocht nemen: ‘Helemaal naar de Hofgarten in Wenen? Nee bedankt, wij gaan liever naar de Antwerpse Dierentuin, die is dichterbij en veel mooier.’

We passeren het buitenterras van de zogeheten Marmeren Zaal, waar een aantal bejaarde dames onder het zonnenscherm hun vast zitje hebben met uitkijk op de muziekkiosk en de flamingo’s. ‘Dat is den Ouwen Barreel, een soort eretribune voor de habitués van de derde leeftijd,’ zegt Geeraerts. Die benaming, een snedig zetje van het weekblad *’t Pallieterke*, is sedert jaren bij het vaste Zoo-publiek mondgemeen geworden. ‘Bij officiële plechtigheden zit daar het mondaine Antwerpen, de langgejurkte dames met hun grote zomerhoeden en de heren in jacquet. Een enig schouwspel, net een plaatje uit de belle epoque.

Ik vraag de directeur of hij een voorkeur heeft voor een bepaalde diersoort en hij troont me mee naar het okapipark. Daar staan ze’, zijn lievelingen: de korthalzige, mahoniebruine giraffen met hun afgezakte pyjamabroek. De streepjes op hun achter poten lijken wel gepenseeld.

W.R. : Waarom zijn dat uw lievelingsdieren?

J.G. : Om allerlei redenen. Omdat ze uiterst zeldzaam zijn en in weinig andere dierentuinen voorkomen. Omdat ze tot de jongste ontdekkingen van de zoölogische geschiedenis behoren, negentig jaar geleden wist nog niemand van hun bestaan af. En omdat wij in Antwerpen de eersten waren, in 1919 was dat, die erin slaagden om jonge okapi’s in gevangenschap te fokken en groot te brengen. Dat was en is nog steeds een hele prestatie, omdat ingewandsparasieten en de vroegtijdige dood van veel jonge okapi’s voor een hoog sterftecijfer zorgen. Vorig jaar hebben wij ook weer een blijde geboorte in het okapigezin gehad, daar loopt een junior, kijk maar – en ondertussen verwachten we alweer nieuwe okapietjes. Het is een uitzonderlijk succes, en dat streelt natuurlijk onze ijdelheid.’

Het ziet er naar uit dat het zo nog wel een poosje zal doorgaan, want onder onze ogen bespringt een okapimannetje wellustig een van de wijfjes. Zouden ze met het oog op de

vermenigvuldiging opgepept worden? Ik stel de vraag maar niet, want ik besef dat ik menselijke gedragingen met dierlijke dreig te verwarren.

W.R. : Het is mij een raadsel hoe u ze allemaal van elkaar kunt onderscheiden.

J.G. : Dat is bij okapi's inderdaad niet zo eenvoudig. Hun achterste is hun identiteit. Het zebrapatroon is namelijk bij geen enkel dier identiek hetzelfde. Het pasfotootje van hun achterbuiten, dat deel uitmaakt van hun signalement, is dan ook relevant.

W.R. : Zoiets als het vingerafdrukkensysteem bij ons?

J.G. : Daar komt het ongeveer op neer ja.

KETS EN ANDERE RARE VOGELS

De fotograaf heeft zijn plaatjes geschoten, om zo te zeggen over de hoofden en tussen de benen van de drommen bezoekers door, en het gesprek wordt voortgezet in het koelere en rustiger bureau van de directeur, vlak bij de ingang van de Zoo.

Aan de muur hangt het geschilderde portret van Jacob Kets, de eerste directeur van de Dierentuin, die toen (in 1843) door de 'Société de Zoologie d'Anvers' in het leven werd geroepen. Die Kets was wat je in de zoo-terminologie zou kunnen noemen 'een rare vogel', die al in 1822 in zijn privéwoning in de Kloosterstraat begonnen was met het aanleggen van een verzameling opgezette dieren, een zogenaamd 'naturaliënkabinet'. De faam die hij ook in het buitenland als 'taxidermist' genoot dankte hij voor een groot deel aan het pronkstuk uit zijn collectie: het opgezette paard dat Willem van Oranje tijdens de slag van Waterloo bereed en dat nu nog steeds in het museum te Leiden bewaard wordt.

W.R. : De hoeveelste directeur bent u?

J.G. : De zevende, in 140 jaar. We zijn dus heel zuinig geweest op onze directeurs.

W.R. : Ik heb de indruk dat u een geweldig boeiend beroep hebt, niet alleen vanwege de contacten met allerlei dieren, maar ook met een avontuurlijk en geestdriftig publiek. Ik geloof dat wij allemaal een ontdekkingsreizigertje in ons hebben, een oermensje dat gefascineerd wordt door het wilde beest en de geheimen van het oerwoud. Ben ik verkeerd als ik uw publiek in drie grote groepen indeel: de jeugd (schoolgroepen zowel als kinderen begeleid door pa en ma), de bezadigde abonnees die af en toe op een vrije zon- of feestdag aanlopen, en de fanatieke habitués die hier niet weg te branden zijn?

J.G. : Dat klopt wel ongeveer. Er is natuurlijk ook nog een vierde groep, een minderheid uiteraard: die van de wetenschappelijke onderzoekers, de professionelen. Maar vanuit psychologisch oogpunt is de boeiendste groep waarschijnlijk die van de habitués, de geregelde bezoekers die gelukkig getrouwd zijn met de Zoo. Ik denk aan dat vrouwtje dat een deel van haar leven bij de zeekoeien doorbrengt. Ze kent ze natuurlijk goed, maar ze denkt dat die beesten ook met háár al goed vertrouwd zijn, went als er andere bezoekers in de buurt zijn zegt ze: hij ként mij hoor, wacht maar, ik zal eens op de ruit tikken, je zult 'm zien komen en de zeekoe duikt inderdaad uit

het water op, niet om haar plezier te doen, maar om lucht in te ademen, wat die dieren geregeld moeten doen.

W.R. : De behoefte aan een persoonlijke relatie met een van de pensiongasten, of pure sentimentaliteit?

J.G. : Alle twee, neem ik aan, vermengd met een vleugje onschuldige zelfbegoocheling. Nu is het zo dat sommige mensen sterk gehecht raken aan een individueel dier. Dat kan een kat of een hond zijn, maar ook een olifant of een brillebeer. Onder mijn voorganger was zo'n brillebeer bijvoorbeeld het voorwerp van de affectie, ik mag misschien wel zeggen van het bezitsinstinct van een clubje abonnees. Het oude roofdierencomplex moest toen worden afgebroken en omdat we te eng behuisd waren konden we de logés van dat paviljoen hier niet langer onderdak verschaffen. We moesten ze elders proberen onder te brengen, ook de brillebeer in kwestie. Een aantal vurige supporters, die geruchten hadden opgevangen, dachten al direct dat we bezig waren die dieren voor goed geld te verkopen. Ze waren wantrouwig en besloten een soort ultieme reddingsoperatie op te zetten. Een afgevaardigde van het clubje kwam bij de directie aankloppen en vroeg: hoeveel kost zo'n brillebeer? Dat was toen 35.000 frank of daaromtrent. Hier zie, zei de verontruste abonnee, hier is 35.000 frank, wij zullen die beer adopteren, maar die is dan voortaan ook van ons, wij zullen voor hem zorgen. We konden niet terug en we bouwden dan maar een voorlopige kooi voor de brillebeer, waar zijn nieuwe beschermers hem driemaal per week belegde broodjes en boterhammen met leverpastei kwamen voeren. Ook in de vakantie, toen ze op reis gingen, verloren ze hun beschermeling niet uit het oog, De directie ontving toen een brief van het clubje, waarbij een paar honderd frank werd ingesloten, met verzoek dit bedrag te willen besteden aan belegde broodjes met leverpastei. Die pastei moest bij de 'Panaché' (een bekende Antwerpse sandwich-bar) besteld worden, want pastei van andere herkomst lustte de beer niet.

W.R. : Er komen dus ook wel veel rare vogels onder uw publiek voor.

J.G. : Ja zeker. Dit verhaal toont in ieder geval aan hoe ver de bezorgdheid van de abonnees kunnen gaan. Ze voelen zich dikwijls medeverantwoordelijk voor het wel en wee van de dieren in hun Zoo, en dat is uiteraard een goed punt. Het is ook onze bedoeling van deze instelling een glazen huis te maken, zodat iedereen kan zien wat we doen. We doen namelijk geen louche of onverantwoorde dingen.

REGELS EN VOORSCHRIFTEN.

W.R. : De opdringerigheid van het publiek zal toch ook wel eens zulke extreme vormen aannemen, dat de dieren tegen de bezoekers moeten beschermd worden, en niet omgekeerd?

J.G. : Dat gebeurt, ja, maar ik moet eerlijk zeggen dat de bezoeker anno 1982 als gevolg van een groter bewustzijn op het gebied van natuurbescherming zo'n voorbeeldige discipline heeft, dat we hem zo goed als geen beperkingen of reglementen hoeven op te leggen. Nu hoor je vaak een vader spontaan tegen zijn kroost zeggen 'dat mag je

niet doen, geen steentjes naar die dieren gooien' of 'niet voeren, dat mag bij deze dieren niet', maar dat was een halve eeuw of langer geleden niet altijd het geval. Zo moest er in de beginperiode van de Zoo, in de jaren 1850-'60, een reglement worden uitgevaardigd dat de heren aandeelhouders verbood hun wandelstokken mee in de tuin te nemen. Ze moesten die in de vestiaire achterlaten, omdat ze wel eens in de verleiding kwamen om deze, in navolging van de kornaks, als prikstokken te gebruiken. Ze bezochten dan met gasten of vrienden het dierenpark en om er wat leven in te krijgen aarzelden ze niet buffels of antilopen met hun stokken aan te porren. Dat was natuurlijk taboe. Dat reglement is weliswaar nooit naar de letter toegepast, want dat konden we de heren aandeelhouders toch ook weer niet aandoen: zonder hun wandelstok zouden ze het gevoel hebben gehad in hun blootje rond te lopen. Maar hoe dan ook, dat was geen absurd voorschrift. Veel absurder was een ander voorschrift uit de tweede helft van de vorige eeuw, waarin de heren diensthoofden de verplichting werd opgelegd een hoed te dragen. Weet u waarom? Om de heren aandeelhouders te kunnen groeten. Dat reglement is nog steeds geldig, maar het wordt gelukkig niet toegepast.

W.R. : Zijn er dan geen voorschriften die nog wél worden toegepast? Of regels die het publiek in acht moet nemen?

J.G. : Ja, de bezoekers mogen geen huisdieren meebrengen, dat is evident. Honden kunnen bijvoorbeeld kiemen verspreiden die onze dieren besmetten, en omgekeerd kunnen die honden ook de een of andere besmetting opdoen. Het is dus in het belang van de beide partijen. Honden zouden ook wel eens kunnen gaan blaffen tegen de gekooide dieren en die onrustig of agressief maken. Dat soort toestanden willen we vermijden. En ik hoef u ook niet te zeggen dat we er niet op gesteld zijn, onze prachtig verzorgde plantsoenen in hondenweiden te zien veranderen. Ik kan me voorstellen dat heel wat abonnees, nu de groene zones in de stad alsmaar krimpen, het een gedroomde oplossing zouden vinden hun viervoeter in de tien hectaren grote dierentuin even uit te laten. Dus : 'no dogs allowed'. Idem voor katten, schildpadden, cavia's en wat mensen thuis nog meer vertroetelen.

HIATEN IN DE VERZAMELING

W.R. : Hebt uzelf een affectieve relatie met dieren?

J.G. : Ik sta op het standpunt dat de dieren, waarvan veel soorten zoals u weet zijn uitgeroeid of met uitroeiing bedreigd worden, dringend onze bescherming behoeven. Men houdt er nog niet ernstig genoeg rekening mee dat dieren net als mensen rechten hebben, of rechten zouden moeten hebben, die ze in feite zelf niet kunnen opeisen of verdedigen. In die zin ben ik heel erg met het lot van de rechteloze, onmondige dieren begaan, en ik geloof dat ik in mijn positie wel enigszins kan bijdragen tot de verbetering van hun lot, vooral tot de instandhouding van bepaalde soorten.

W.R. : Dat is eigenlijk veeleer een ethisch standpunt, waarin ik u overigens volkomen bijtreed. Ik vind dat dieren niet alleen recht hebben op een beschermd bestaan, maar

ook op een gelukkig bestaan. Maar wat ik bedoelde was of uw relatie met dieren ook een gevoelsinhoud heeft? Hebt u een affectieve binding met sommige dieren?

J.G. : Nee, een persoonlijke affectieve relatie kan ik me niet veroorloven, en daar zou ik ook wel wat bang voor zijn. Er zijn ten slotte zowat zeventuizend dieren aan mijn hoede toevertrouwd. Het zou pure waanzin zijn, als je daarmee een gevoelsrelatie zou gaan opbouwen.

W.R. : Zeventuizend, zegt u. Dat is een indrukwekkende stal. Vertegenwoordigen die ongeveer alle bestaande diersoorten, of is uw inventaris niet compleet?

J.G. : Die is nog lang niet compleet. Er zijn veel meer dan zeventuizend diersoorten. Het is ook niet onze bedoeling hier een overzicht samen te brengen van de complete gamma tussen muis en olifant, al zou dat een prachtige educatieve troef zijn. We hebben daar ten andere de plaatsruimte niet voor. Dat zou eventueel haalbaar zijn als we ons specialiseerden in tweevoeters of viervoeters of reptielen, ik zeg maar wat, maar daar kunnen we nu niet meer aan beginnen. Dan zouden we een groot deel van onze zeldzame en bij het publiek populaire kostgangers moeten opruimen. Daar valt gewoon niet aan te denken.

W.R. : Maar misschien zijn er toch nog wel enkele opvallende hiaten in uw verzameling, belangrijke diersoorten die om de een of andere reden ontbreken en die u graag erbij zou willen hebben?

J.G. : Het zal u misschien verbazen, maar wij hebben geen reuzenpanda in Antwerpen. Heel erg zijn we daardoor niet gefrustreerd, want er zijn maar 4 of 5 dierentuinen ter wereld die een exemplaar kunnen tonen, behalve dan in China, het land van herkomst van de reuzenpanda's of grote bamboeberen. We zouden er natuurlijk wel graag een verwerven, niet alleen omdat het een interessant en snoezig dier is, maar ook omdat de reuzenpanda als embleem van het World Wildlife Fund zowat het symbool en de vlag is geworden van de natuurbescherming.

EEN GEKREGEN WOLF ZIET MEN NIET IN DE BEK

W.R. : U kijkt dus gretig uit naar een reuzenpanda, maar aan de andere kant worden u toch ook af en toe dieren opgedrongen waar u niet om gevraagd hebt, dacht ik?

J.G. : Door het publiek, bedoelt u? Ja, dat is een deel van onze lijdensweg. U hebt er geen idee van waar de mensen allemaal mee komen aanzetten, dieren die ze om de een of andere reden kwijt willen, die te vuil zijn, die stinken, die ziek zijn of te groot geworden en gevaarlijk. De Zoo is dan meestal de laatste toevlucht voor de radeloze eigenaars van zo'n dier. Als het mogelijk is nemen we die verstotelingen op, of we verzorgen ze en geven ze de vrijheid terug. Nog niet zo lang geleden heeft men een gekwetste torenvalk bij ons afgeleverd. We hebben hem weer helemaal kunnen opknappen. Vorige week heb ik die vogel in mijn tuin vrijgelaten. Een ander, nog veel bedenkelijker voorbeeld van de roekeloosheid waarmee sommige mensen met in het wild levende dieren omspringen : een paar jaar geleden werden we met aandrang verzocht een volwassen wolf, die het appartement van een Brussels gezin deelde, te

komen afhalen. De eigenaars hadden het beest een jaar of zo eerder als een jonge welp uit Polen naar België overgesmokkeld, en nu zaten ze tot hun ontzetting met een gevaarlijk roofdier opgescheept. Goed, we hebben die wolf opgeladen en naar Antwerpen getransporteerd, niet zonder moeilijkheden overigens. Op de Belgiëlei was hij bijna ontsnapt. Hij had zich al uit zijn kist weten te bevrijden.

W.R. : En aangezien men ook een gekregen wolf niet in de bek mag zien ...

J.G. : Juist. We hebben hem ondanks alle risico's gastvrijheid verleend. Met zulke schenkingen hebben we wel eens problemen van integratie, vooral bij dieren die in roedels leven zoals wolven, herten en gemzen.

W.R. : Het kan dus geen kwaad als we het publiek nog eens waarschuwen voor dergelijke onbezonnen opwellingen, met andere woorden : laat je in de exotische dierenhandel geen aapje aanpraten of laat je niet vermurwen door het snoezige snuitje van een wolvenwelp.

J.G. : Niet doen, zou ik zeggen, niet doen. Zelfs de Zoo is niet altijd berekend op onverwachte gasten. Dat schept voor ons dikwijls ingewikkelde situaties. Ook privé dierentuintjes, die in moeilijkheden geraken, veroorzaken soms zware problemen. Het is nog niet zo lang geleden dat een Waalse privé zoo in Dochamps wegens financiële moeilijkheden zijn dieren moest van de hand doen. U zult zich misschien herinneren dat Green Peace zich tijdelijk over dat wildpark heeft ontfermd en zoveel mogelijk dieren elders heeft proberen te plaatsen. Al wat wij met onze ook weer niet onbeperkte middelen en mogelijkheden konden doen was de onpopulaire wolven, die niet zo vlug een bestemming vonden, op te nemen. Die zitten nu in onze buitenafdeling Planckendael, in afwachting van een definitieve oplossing.

MANHAFTIGE OPPASSERS

W.R. : We hebben het nu al over de directeur, de aandeelhouders, de bezoekers en de dieren gehad, maar er is nog een andere meldenswaardige categorie wezens die op een directe en zeer verantwoordelijke manier bij dit reusachtige beestenbedrijf betrokken zijn, de oppassers. Er hangt, veronderstel ik, ontzaglijk veel van hun bekwaamheid, hun aanpak en hun toewijding af. Worden die oppassers gerecruteerd uit zekere kringen? Zijn ze speciaal opgeleid voor hun taak?

J.G. : De keus van de oppassers is niet vooraf aan bepaalde criteria onderworpen en ze hoeven ook geen getuigschrift van leeuwentemmer of zeeleeuwnafrichter in een circus op zak te hebben. Die jongens komen meestal uit een agrarisch milieu. Het zijn over 't algemeen boerenzoons of mensen die in het boerenbedrijf gewerkt hebben en dus altijd in nauw contact hebben gestaan met dieren. Dit is geen absolute regel. We hebben ook oppassers die metselaar zijn geweest bijvoorbeeld, en die zijn zeker niet minder goed opgewassen voor hun taak. Integendeel, ze zijn misschien nog duidelijker gemotiveerd, want er zijn ik weet niet hoeveel duizenden metselaars, maar er is uiteraard maar één gierenoppasser. Dat is dus een unieke baan, iets bijzonders waar ze helemaal achter kunnen staan. Het gebeurt ook wel dat we

brieven ontvangen van mensen die zich kandidaat stellen als oppasser. Die worden dan aan de tand gevoeld en als ze oké zijn, worden ze geëngageerd.

W.R. : Maar hoe gebeurt de verdere selectie dan? Kan iemand zeggen 'ik wil bij de apen of bij de giraffen staan', of wordt hij zonder meer aangewezen voor de tijgers of de slangen, ook al is hij daar misschien bang voor?

J.G. : We houden in de mate van het mogelijke natuurlijk wel rekening met de interesse, de aanleg of kennis en de eventuele beperkingen van de kandidaat. Maar over 't algemeen hebben mensen, die graag met dieren omgaan, en dat is toch een eerste vereiste, weinig of geen moeilijkheden om zich aan te passen, ook niet aan gevaarlijke of agressieve dieren. Ze raken zelfs na verloop van tijd erg op ze gesteld. In principe zijn al onze oppassers door vrije keuze of door de afdeling die wij ze bij hun indiensttreding toewijzen gespecialiseerd in een bepaalde diersoort. Ook met de gebouwen, inzonderheid met de bediening ervan, moeten ze vertrouwd raken. Het gebeurt dat leeuwen gaan hollen of onrustig worden, of dat er gevechten onder hoefdieren uitbreken, en dan moeten ze weten welke deuren moeten gesloten worden, hoe ze de dieren naar hun nachtverblijven moeten terugjagen, enzovoort.

W.R. : Ik zou gedacht hebben dat dierenoppassers aan tamelijk strenge selectievoorwaarden moesten voldoen. Dat is dus niet waar?

J.G. : Nee. Op het stuk van hygiëne wel, dat is duidelijk. Voor het overige moeten zij iets voor dieren 'voelen'. We kunnen uiteraard niet verlangen dat ze genegenheid opvatten voor een krokodil, maar bij mensapen is dat bijvoorbeeld heel goed mogelijk. Er ontstaat trouwens heel dikwijle een wederzijds vertrouwen en gevoelscontact tussen verzorger en dier. De oppasser is ten slotte degene die het voer verschaft, dat weten ze.

W.R. : Ook de liefde van de gorilla gaat dus door zijn maag?

J.G. : Alstublieft. In een zoo gaat men pas werkelijk ervaren hoeveel overeenkomsten er tussen mensen en dieren zijn.

W.R. : De oppassers worden blijkbaar ook af en toe met moeilijke en zelfs gevaarlijke situaties geconfronteerd. Een paar maanden geleden las ik in een Antwerpse krant dat een oppasser door zijn snel en koelbloedig optreden het leven van een buffel of een of ander gehorend beest heeft gered. Het dier zat met een van zijn horens in het zand vast en doordat zijn hals scheefgetrokken was dreigde het te stikken. De oppasser trok zijn jasje uit en slaagde er in met levensgevaar de kop van die wild trappelende viervoeter los te trekken. Dat is toch geen bravoure meer, dat is ware doodsverachting.

J.G. : (kijkt een beetje beteuterd en lacht) Daar weet ik eerlijk gezegd. niets van. Toen was ik waarschijnlijk met vakantie. Maar het is wel zo, dat oppassers af en toe voor hete vuren staan. Onlangs is een oppasser nog tussenbeide moeten komen in een gevecht tussen wisenten. Een van die bizons had zijn been gebroken en dat beest kon niet geholpen worden dan nadat de vechtende partijen uit elkaar waren gehaald. Het ligt

voor de hand dat je als oppasser dan het hoofd koel moet houden en geen verkeerde dingen doen.

W.R.: Moet dat als manhaftige heldenmoed uitgelegd worden, of gewoon als een instinctieve reflex?

J.G. : Als een diepwortelend verantwoordelijkheidsgevoel, laten we maar zeggen. Per slot van rekening ervaart die oppasser het als een affront als een van zijn beesten iets overkomt. Hij voelt zich zonder meer aansprakelijk voor zijn beschermelingen.

DIERENCIRCUS OF DIERENTUIN?

Het wordt langzamerhand tijd om eens een paar 'serieuze', principiële vragen te stellen en de directeur even tegen de vleug in te strijken.

W.R. : U weet zelf ook dat het nut en de zin van een dierentuin de laatste tientallen jaren door een steeds groter aantal mensen in twijfel worden getrokken. Ik denk bijvoorbeeld aan het standpunt dat door de Nederlandse bioloog Wim Bergmans wordt ingenomen. Niet alleen op ethologische, maar ook sociale gronden hebben Bergmans en zijn medestanders de oorlog verklaard aan de verzamelingen dieren achter tralies. Zij vinden het namelijk niet langer verantwoord dieren om opvoedkundige, wetenschappelijke of welke andere redenen ook gevangen te houden en afhankelijk te maken van de menselijke bescherming, nu wij door middel van televisiedocumentaires, safari's en de aanleg van reservaten dieren dichterbij het publiek kunnen brengen zonder ze uit hun natuurlijke omgeving weg te halen of hun normaal leefpatroon te verstoren. Hoe staat uzelf als Zoo-directeur daartegenover?

J.G. : De opdracht van een zoo is volgens mij van tweeërlei aard. Ten eerste heeft een instelling als de onze een educatieve opdracht, ook vandaag nog : het publiek sensibiliseren voor de problemen die met het voortbestaan van de dierlijke soorten te maken hebben. Nu heel wat dieren ofwel zijn uitgeroeid ofwel met uitroeiing bedreigd worden, heeft die opdracht zelfs een dringend en dwingend karakter gekregen. In de statuten van 1843 werd al bepaald dat het doel van de Zoo erin bestaat, de studie van de natuurhistorie te bevorderen en aan te moedigen, en ik geloof dat we ons nu meer dan ooit aan die taak moeten wijden, opdat de volgende generaties zich tenminste nog een voorstelling zouden kunnen maken van een berggorilla of een Kongopauw. Onze tweede opdracht is van informatieve aard. Ondanks film- en televisiereportages, safari's en dergelijke zou het dierwetenschappelijk onderzoek nog nergens staan, als we het gedrag en de vatbaarheid voor specifieke ziekten van sommige dieren niet langdurig in de dierentuinen hadden kunnen bestuderen en volgen. We kunnen in Afrika of waar ook mooie plaatjes gaan schieten over de paardans van de reigers of de jachtgewoonten van de visarend, maar in feite weten we dan nog bitter weinig over de vele elementen die het voortbestaan van dat dier waarborgen of bedreigen. Om dat te verwezenlijken zouden we zwermen geleerden, uitgerust met laboratoria en zo meer, naar alle delen van de wereld moeten kunnen sturen om de dieren jarenlang ter plaatse te bestuderen. Dat kunnen we niet, dat is evident. In de dierentuin kan dat wel. Op het

gebied van de parasitologie bijvoorbeeld hebben de dierentuinen uitstekende diensten aan het dierwetenschappelijk onderzoek bewezen.

W.R. : Ik had niet verwacht dat u het standpunt van Bergmans zou delen. Nochtans heeft uw voorganger, Walter Van den bergh, in een interview met *De Standaard*, daterend van 5 juni 1975, een merkwaardige uitspraak gedaan. Ik citeer : 'Ik ben tegen dolfinaria zoals ik tegen dierentuinen ben. Een dier is een levend wezen en mag niet worden gebruikt uit winstbejag.' Dat is wel een erg openhartige en kritische verklaring voor een Zoo-directeur, vindt u niet?

J.G. : Dat anti-zoo-manifest is natuurlijk voor rekening van mijn voorganger. Ik heb u daareven verteld dat ik persoonlijk in het nut en de zin van dierentuinen blijf geloven, ondanks geëvolueerde opvattingen daaromtrent. En wat de dolfinaria betreft : wij hebben ons in verband daarmee nooit aan winstbejag schuldig gemaakt of bezondigd aan Barnumreclame. Wij hebben onze dolfijnen nooit door brandende hoepels laten springen of dolle dingen laten doen, zoals dat in Florida en enkele andere Europese dolfijnenvijvers gebeurde. Ik geef toe dat we eertijds, onder de invloed van bepaalde films en van de golf van geestdrift bij het publiek, misschien wel verkeerd van wal zijn gestoken. We hebben toen wel wat spektakelstukjes opgevoerd, omdat we dachten dat dat erbij hoorde, maar daar zijn we ondertussen toch van teruggekomen.

W.R. : Toch lijkt het ook nu nog sterk op circusnummertjes in de dierentuin, en dan vraag ik me af of dat niet in strijd is met de educatieve en informatieve opdrachten waar u het over had. Volgens mij zijn de kunstjes, die u uw dolfijnen laat maken, zij het dan zonder papieren hoedjes, eerder gericht op het vermaak dan op de opvoeding van het publiek.

J.G.: Dat is niet helemaal waar, want wat doen wij? Wij laten de bezoekers zien waartoe een dolfijn allemaal in staat is, wat een prachtig dier het is, hoe mooi en hoe slim het is. Dat sorteert een zeker effect bij het publiek, dat ervan overtuigd raakt dat zo'n dier onze bewondering en onze bescherming verdient. Op die manier kunnen we de Japanners er misschien van weerhouden jaarlijks 5.000 dolfijnen af te slachten.

W.R. : Dat argument weegt misschien toch niet op tegen het argument van de tegenstanders, die beweren dat de gemiddelde levensduur van dolfijnen in vrijheid dertig jaar bedraagt, terwijl ze in gevangenschap zelden ouder dan drie worden.

J.G. : Dat lijkt me geen erg betrouwbare informatie. Men is ten slotte nog geen honderd jaar met dolfijnen bezig, en dat is niet lang genoeg om er geldige conclusies uit te trekken. In het begin heeft men uiteraard wel enkele fiasco's opgelopen, omdat men nog weinig van die dieren en hun overlevingskansen afwist. Ondertussen hebben we veel meer ervaring met dolfijnen opgedaan. Een van onze eigen dolfijnen, die we als een volwassen exemplaar hadden verworven, is hier 12 jaar lang geweest. Ze bereiken een steeds hogere leeftijd in gevangenschap en de vooruitzichten worden voortdurend beter, dankzij een gevorderde kennis en ruimere ervaring. Zelfs uit mislukkingen leren we enorm veel. We weten nu bijvoorbeeld wat de dood van

Jantje heeft veroorzaakt, het springlevende jonge dolfijntje dat we begin van dit jaar hebben verloren, en we zijn ervan overtuigd dat we een dergelijke fatale ontwikkeling in de toekomst zullen kunnen voorkomen.

ZEDELIJKE BEDENKINGEN BIJ HET MENU

- W.R. : In verband met wat u de educatieve opdracht van de Zoo noemt moet me nog iets anders van het hart. Ik heb ooit eens in Planckendael levende muizen aan roofvogels zien voeren, aan arenden meen ik. Er stond toen ook een groep jonge scholieren naar te kijken, sommigen gefascineerd, anderen duidelijk geschokt. Is het voeren van levende prooidieren in het bijzijn van bezoekers, vooral dan jeugdige bezoekers, wel helemaal pedagogisch verantwoord?
- J.G. : Het verwondert me wel enigszins dat u dat in Planckendael hebt gezien, om twee redenen. Ten eerste wordt zo iets zelden in tegenwoordigheid van het publiek gedaan, en ten tweede zijn we zover geëvolueerd dat we bijna altijd dode ofwel vooraf vergaste prooidieren opdienen. We hebben een massa dode muizen in onze diepvriezers zitten, dat is ook voor ons heel wat makkelijker dan voorraden levende muizen aan te leggen. Het gebeurt nu en dan nog wel dat we ze levend voeren, aan jonge slangen bijvoorbeeld, om die 'op appetijt te brengen' zoals dat heet. Slangen gaan namelijk op de temperatuur, de lichaamswarmte van hun prooi af en niet op de geur. Geleidelijk leren we ze echter dode prooi te aanvaarden.
- W.R. : Toch meen ik te weten dat dergelijke stuitende schouwspelen, ook in andere dierentuinen, niet zo uitzonderlijk zijn en vaak bezoekers doen gruwen.
- J.G. : Als men het probleem vanuit een zedelijk of pedagogisch oogpunt gaat bekijken, dan stelt zich al direct de vraag of het wenselijk is een soort wreedheid, die dagelijks in de natuur voorkomt en in feite een biologische wet is, te verheimelijken. Wat is pedagogisch verantwoord: die wreedheid te tonen of te doen alsof ze niet bestaat? We hebben trouwens samen met leerkrachten dat probleem grondig besproken en onderzocht, en we hebben ook experimenten met schoolklassen gedaan om het effect op het gemoed van jonge mensen na te gaan. Welnu, ik had de indruk dat vooral de onderwijzers ervan ondersteboven waren, omdat ze zijn opgegroeid met een moraal die dat soort wreedheden veroordeelt je weet wel 'poes mag geen vogeltjes vangen'. De kinderen zelf schenen daar meestal niet zo diep van onder de indruk te komen. Maar ik erken dat het geen prettig schouwspel is en dat we zoveel mogelijk vermijden het publiek ermee te confronteren.
- W.R. : Nog steeds in verband met het menu van uw logés zou ik u een andere kritische vraag willen stellen: waar haalt u het vlees dat u de carnivoren voert vandaan? Er doen daarover namelijk nogal wat verhaaltjes de ronde.
- J.G. : Dat vlees wordt bijna uitsluitend uit het slachthuis betrokken en is afkomstig van runderen, die om de een of andere reden voor menselijke consumptie zijn afgekeurd. Geen bedorven of besmet vlees, dat willen we hier ook niet hebben, maar vlees van koeien die niet zijn uitgebloed, die onder een trein zijn gelopen bijvoorbeeld of op de

een of andere manier verongelukt. Dat vlees is taaier, maar dat maakt voor een leeuw geen verschil.

W.R. : Ik stel u die vraag omdat men wel eens hoort beweren, dat de Zoo zich bevoorraadt bij het vilbeluik of dat de katten en honden, die in het dierenasiel worden afgemaakt, deel uitmaken van het menu van de leeuwen en tijgers in uw instelling.

J.G. : Dat is een fabeltje. Het zou onverantwoord zijn onze eigen dieren katten- of hondenvlees te voeren dat is ingespoten met T-61 een product dat hartstilstand veroorzaakt en niet zo vlug wordt afgebroken in het organisme. Dat zou veel te grote risico's inhouden, dat begrijpt u wel. Het omgekeerde is wel waar: het vlees van dieren die bij ons sterven gaat naar het vilbeluik. Vorig jaar hebben we een oude, zieke olifant moeten afmaken. Het vlees van dat beest is door het vilbeluik afgehaald, en zijn huid hebben we cadeau gedaan aan het museum in de Vautierstraat in Brussel.

W.R. : Wat hadden die daarmee voor?

J.G. : Die wilden het opzetten. Het was een prachtig exemplaar, echt een museumstuk.

DE DERDE OPDRACHT

W.R. : De Maatschappij voor Dierkunde heeft ook culturele pijlen op haar boog, die tot dusver niet ter sprake zijn gekomen en die u ongetwijfeld na aan het hart liggen, zeker als gewezen musicus. Zou men dat de derde opdracht van de Zoo kunnen noemen: het stimuleren van het Antwerpse muziekleven door het inrichten van concerten?

J.G. : Dat is inderdaad een belangrijke nevenactiviteit van onze Maatschappij, en die gaat terug op een lange traditie. Het oudste symfonisch orkest van België is dat van de Dierentuin. Het ontstond in de tweede helft van vorige eeuw en was samengesteld uit een samenraapsel van muzikanten uit de opera en diverse andere ensembles. De eerste dirigent was een zekere Janssens het was dus zo Antwerps als het maar zijn kon. Het verbazingwekkende is dat hier een eeuw of wat geleden gemiddeld 180 concerten per jaar werden gegeven.

W.R. : Gemiddeld om de twee dagen dus?

J.G. : Ja. Hoe ze het klaarspeelden, letterlijk dan, begrijp je niet. En die concerten hadden op uitzonderingen na ook nog niveau. Dit was dan de aanloop tot de oprichting in 1896 van een huisorkest met een vaste dirigent en een indrukwekkend winterprogramma. De Dierentuinconcerten, die ook vandaag nog een groot succes kennen, waren geboren. Het gezelschap kreeg de beschikking over een gloednieuwe Feestzaal, de voorloper van de huidige Koningin Elisabethzaal, waar ongeveer alle grote solisten en dirigenten uit de hele wereld zijn opgetreden. Wat tot mijn spijt minder algemeen bekend is, is dat in de zaal van de Dierentuin ondanks onze onverdiende franskiljonse reputatie enorm veel werken van Vlaamse toondichters werden gecreëerd. Alpaerts, Keurvels, Blockx, Van Hoof, Mortelmans en vele anderen hebben hier met veel bijval de eerste uitvoering van sommige van hun

werken mogen beleven. Peter Benoit schreef ons in het Frans nota bene, brieven met het beleefde verzoek ook eens aan de beurt te mogen komen. Van die traditie wordt ook vandaag niet afgeweken. Ik herinner me dat [Frederik ook wel Frédéric] Van Rossem nog niet zo heel lang geleden met de creatie van een modern concerto van een zogezegd Vlaams vijandig, conservatief Dierentuinpubliek een staande ovatie heeft gekregen.

W.R. : Dat stemt dan wel tot optimisme. De laatste vijf jaar bent u ook gestart met de inrichting van groots opgezette tentoonstellingen?

J.G. : Inderdaad, en ik mag wel zeggen met een succes dat veel musea ons mogen benijden. We zijn gestart met ‘Flora en fauna’, wat ons een extra toeloop van 75.000 bezoekers heeft opgeleverd. Lang geen onaardig resultaat, zou ik zeggen. Met ‘Mens en landschap’ zijn we iets beneden de verwachtingen gebleven, waarschijnlijk vanwege de weersomstandigheden. Het heeft toen bijna de hele tijd geregend. En voor het komende najaar hebben we een derde, groots opgevatte tentoonstelling gepland rond het thema ‘het aards paradijs’, die naar mijn gevoel een hit zal worden.ⁱ We bespelen wel altijd thema’s die wortelen in of aanleunen bij het oergegeven natuur en dierenwereld. We blijven dus min of meer op ons eigen terrein.

W.R. : Als ik al uw activiteiten en verantwoordelijkheden samentel, mag ik misschien wel zeggen dat het een ‘beestenwerk’ is directeur van de Antwerpse Zoo te zijn?

J.G. : Een boeiend en veelzijdig beestenwerk, ja. Zoals ik al zei word ik verondersteld dag en nacht beschikbaar te zijn. Als er per ongeluk een arend ontsnapt, wat voor enkele jaren gebeurd is, wordt Jan Geeraerts uit zijn bed gebeld om de opsporingen te organiseren en de nodige maatregelen te treffen. Als een dirigent, die de dag daarop in de Dierentuin moet optreden, als gevolg van winterse nukken verstek laat gaan, moet Jan Geeraerts in zeven haasten een invaller laten opdraven. Het is niet altijd even leuk, maar dat hoort er nu eenmaal bij. De Zoo is geëngageerd in de neutraliteit en dat betekent dat ik, naast het dagelijks beheer van de Maatschappij, een groot deel van mijn tijd aan de public relations moet offeren. Daar zit, om nog even naar de Feestzaal terug te keren, veel muziek in, en slechts af en toe enkele valse noten.

W.R. : U hebt in uw positie in ieder geval een tamelijk grote onafhankelijkheid, meen ik te begrijpen. U bent geen ambtenaar die afhankelijk is van de oekazen van de overheid en dus van het politieke spel.

J.G. : Godzijdank nee. In de meeste andere Europese dierentuinen, behalve in Londen en dus in Antwerpen, is de directeur een ambtenaar die zijn instructies moet ontvangen van stad, provincie of regering. Het moet zeer frustrerend zijn als je eerst de toelating van je loonbazen moet hebben om een okapi aan een andere dierentuin over te doen of om een zieke olifant af te maken, en dan te horen dat het niet kan omdat die okapi en die olifant aan de gemeenschap toebehoren en een kapitaal vertegenwoordigen.

DE PEN VAN DE KEIZER

Ik heb het al lang in de gaten, dat ik Jan Geeraerts zal moeten stuiten. We hebben al een bandje volgepraat en ik krijg het onbehaaglijke voorgevoel, dat hij nog voldoende stof heeft voor nog twee bandjes (die ik niet heb meegebracht).

Als ik bij het ingangshek, onder de stenen kameel, afscheid van mijn gastheer neem laat ik me ontvallen dat in de loop der tijd door deze poort waarschijnlijk ook heel wat voorname bezoekers, koningen, keizers, ministers, kunstenaars zijn gepasseerd. Dat levert me nog gauw een extra anekdote op.

J.G. : Maar het hoge bezoek dat toch de meeste opschudding heeft verwekt was dat van de Japanse keizer Hirohito, een jaar of zeven, acht geleden. Na de officiële ontvangst op het stadhuis werd de keizer met zijn gevolg hierheen gereden. Toen we hem vroegen zijn handtekening in het gulden boek te plaatsen, bleek hij zijn kostbare gouden pen in het stadhuis te hebben laten liggen, waar hij eenzelfde ritueel had moeten vervullen. En hij stond erop om met zijn eigen pen te signeren. Korte paniek, en er werd toen maar besloten een gemotoriseerde agent naar de Grote Markt te sturen. Die agent meldde zich aan bij de dienstdoende bode met het verzoek hem dringend de pen van de keizer te willen overhandigen. ‘Welke pen? welke keizer?’ vroeg de bode, ‘bedoelt u soms deze?’ De man zat achteloos met de gouden pen van Zijne Keizerlijke Hoogheid op een papiertje te krabbelen. ‘Ik dacht, zei hij, ‘dat het de pen van het gemeenteraadslid De Keyser was.’

Ik ben nog niet helemaal buiten de Zoo als ik een meisje van een jaar of acht hoor vragen, aan haar moeder veronderstel ik : ‘we gaan toch ook naar de caracara’s kijken?’. Zou dat geen aanwijzing kunnen zijn voor het feit, dat Geeraerts in zijn informatieve opdracht geslaagd is? Toen ik zo oud als dat meisje was, had ik nog nooit van caracara’s gehoord. Ik moet ook nu mijn geheugen geweld aandoen: is dat geen Amerikaanse valkensoort?

Ward Ruyslinck

ⁱ In de lijst ‘primaire bibliografie / non-fictie / beeldende kunst’ is de omslag van de catalogus van *Het Aards Paradijs – Dierenvoorstellungen in de Nederlanden van de 16de en 17de eeuw* opgenomen. De tentoonstelling van 25 september tot 7 november 1982 in de Marmeren Zaal van Zoo Antwerpen omvatte vele kunstvormen: van wandtapijten, schilderkunst, beeldhouwkunst tot cartografie en glasschilderkunst. Aan deze catalogus heeft Raymond De Belser / Ward Ruyslinck een bijdrage geleverd voor de geëxposeerde grafische kunst.